

2.4.1 שירותי סיוע בהשתלבות – הבסיס לזכאות

אדם עם מוגבלות (כהגדרתו בסעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי) = אדם בעל ליקוי גופני, נפשי, שכלי או חושי, או אדם הנמצא בסיכון לליקוי מעין זה, אשר באינטראקציה עם מחסומי גישה ומחסומים סביבתיים, עלול למנוע ממנו להשתלב בחברה באופן שווה זכויות.

האחריות למתן שירותי סיוע בהשתלבות לאנשים עם מוגבלויות מתחלקת על גופי שיקום שונים.

שירותי הרווחה לילדים ונוער אחראים על מתן סיוע בהשתלבות לצעירים בעלי מוגבלות נפשית או לצעירים הנמצאים בסיכון למוגבלות כזו (סעיף 35א בספר החוקים הסוציאלי השמיני).

הזכאים לשירות הם הצעירים עצמם.

- פסיכיאטרים או פסיכולוגים לילדים או נוער יאבחנו את הליקוי הנפשי, בעוד שלשכת סעד לנוער אחראית לקביעת הגבלת יכולת ההשתלבות.

תוכן השירותים הניתנים מוגדר במסגרת הזכות להשתלבות בספר החוקים הסוציאלי התשיעי.

2.4.1 שירותי סיוע בהשתלבות – הבסיס לזכאות

שירותי הסיוע בהשתלבות מבטיחים שאנשים עם מוגבלויות יוכלו לממש את זכותם להשתלב באופן שווה בחברה, זכות שמגמינה התייבה לקיימה, לכל המאוחר, לאחר שאמנת האו"ם בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות נכנסה לתוקפה בשנת 2009. השירותים מתחלקים למה קטגוריות של השתלבות (ברפואה, בתעסוקה, בחינוך, בחברה ובקבלת הטבות חומריות משלימות). האחריות למתן השירותים והבטחת ההשתלבות בתחומים הללו מוטלת על גופי שיקום שונים (כמו קופות החולים, לשכת התעסוקה הפדרלית, המוסד הממלתי לביטוח פנסיוני או גופי הסיוע לנוער ולהשתלבות).

ב-2015, בבקורת שנערכה בגרמניה מטעם האו"ם על "שום האמנה בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, נמצא כי יש מקום לשיפור בתחומים מסוימים. כתוצאה מכך, ב-2017 נערכה בגרמניה רפורמה חקיקתית גדולה בנושא ההשתלבות תוך אימוץ החוק הפדרלי להשתלבות (BTHG). אחד השינויים הגדולים כלל פרשנות מחדשת למושג הנכות בהתאם לאמנת האו"ם, לפיה בקטגוריה של אנשים עם מוגבלויות נכללים אנשים בעלי ליקויים גופניים, נפשיים, שכליים או תחושתיים, או אנשים הנמצאים בסיכון לליקוי מעין זה, אשר באינטראקציה עם מחסומי גישה או סביבה עלולים למנוע מהם השתתפות שווה זכויות בחברה, ולפיכך זכאים לקבלת סיוע בהשתלבות. (סעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי).

בעוד שבעבר, קימה של מוגבלות התבסס אך ורק על ליקוי אינדיבידואלי (מוגבלות כמושג פתולוגי), החוק החדש מתייחס בעיקר לנסיבות חייהם הקונקרטריות של אנשים בעלי מוגבלויות. לפי תפיסה זו, לא רואים רק באדם עצמו כמוגבל, אלא האדם אותו מוגבל על ידי סביבתו (בהתאם לדגם הביופסיכוסוציאלי). בעקבות חקיקת החוק לחינוך הילדים והנוער מ-2021 (KJSG), פרשנות זו למושג המוגבלות באה לידי ביטוי מפורש בסעיף 7 פסקה 2 בספר החוקים הסוציאלי השמיני (SGB VIII) בהגדרה כללית ביחס לילדים, בני נוער ומבוגרים צעירים. עם זאת, המוחק לא ערך את הפרשנות המיושנת למוגבלות בסעיף 35א בחוק ככל הנוגע לצעירים עם מוגבלות נפשית וצורות הסיוע המוענקות להם. קיים צורך לסייע שטרם ניתן לו מענה, אך גם מבחינת ההגדרה הכללית מדובר בפער משפטי בין סעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי וסעיף 7 בספר החוקים הסוציאלי השמיני.

הגופים הציבוריים של שירותי הרווחה לילדים ונוער משמשים גם גופי שיקום למתן סיוע בהשתלבות לצעירים בעלי מוגבלות נפשית או הנמצאים בסיכון למוגבלות מעין זו (סעיף 35א בספר החוקים הסוציאלי השמיני). עם זאת, ילדים ובני נוער בעלי מוגבלות גופנית/או נפשית אינם מקבלים כיום שירותים במסגרת זו, אלא משייכים למערך העזרה למבוגרים עם מוגבלויות שירותי הסיוע בהשתלבות לפי ספר החוקים הסוציאלי התשיעי (ראו גם שקופית 1.16). החוק בדבר חיזוק הילדים והנוער מ-2021 קבע ביטול הדרגתי של פיצול הסמכויות הללו עד לשנת 2028, כאשר לשכת הרווחה לנוער תהיה אחראית למתן שירותים לכל הילדים ובני הנוער, בין אם הם בעלי מוגבלויות ובין אם לא (ראו שקופית 1.16-3.2.4).

בשונה משירותי הסיוע בחינוך (ראו שקופית 2.3), אך בדומה לזכאות למקום בגני הילדים, לא הורחב האפוסטרופוסים זכאים לסיוע בהשתלבות, אלא הילדים או בני הנוער עצמם, למרות שרובם מיוצגים על ידי הוריהם/האפוטרופוסים שלהם בעת מימוש הזכויות. מתן השירות מותנה באבחון הליקוי הנפשי על ידי פסיכיאטר או פסיכולוג לילדים ולנוער (סעיף 35א פסקה 1 בספר החוקים הסוציאלי השמיני). לאחר מכן, לשכת הרווחה לנוער נבדקת באיזו מידה הליקוי מגביל את הצעיר להשתתף השתתפות שווה בחברה או באיזו מידה קיים סיכוי לליקוי מעין זה.

במידה וניתן אישור לזכאות, שירותי הסיוע ייבחרו בהתאם להסדרים הקונקרטיים הקבועים בחלק העוסק בהשתלבות בחברה בספר החוקים הסוציאלי התשיעי, המפנה לסעיף 35א פסקה 3 בספר החוקים הסוציאלי השמיני. נכללים בהם, בין היתר, שירותים להשתלבות בחינוך (כמו ליווי בבינה, סעיף 112 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי), שירותי השתלבות בחברה (כמו חיים במשפחת אומנה, סעיף 113 פסקה 4 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי), או במידה ורלוונטי, שירותים להשתלבות בתעסוקה או ברפואה (כמו קבלת טיפול רפואי, סעיף 42 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי). ראו גם שקופית 2.4.3 לסקירת השירותים.

לקריאה נוספת

Ausschuss der Vereinten Nationen für die Rechte von Menschen mit Behinderungen, Abschließende Bemerkungen über den ersten Staatenbericht Deutschlands, (CRPD/CE/DEU/CO/1), 2015, III. A. No. 8 (a).
v. Boetticher, Arne (2022): § 35a. In: Münder, Johannes/Meysen, Thomas/Trenczek, Thomas (eds.): Frankfurter Kommentar zum SGB VIII. Kinder- und Jugendhilfe. 9th edition, Baden-Baden. Schöneckner, Lydia (2019). Auswirkungen des BTHG auf Kinder und Jugendliche mit Behinderungen, heilpädagogik.de 34 (3), p. 18-23.